

جایگاه مادر در الگوی سوم زن از دیدگاه مقام معظم رهبری

صدیقه قربانیان ذوالبین^۱

چکیده

نقش زن در نظام خانواده و جامعه از دیرباز مورد توجه اندیشمندان و متفکران بوده است. مادری، به عنوان یکی از اساسی ترین و تأثیرگذارترین نقش های زن، در شکل گیری بنیان های فرهنگی، تربیتی و اجتماعی جوامع نقشی بی بدیل ایفا می کند. در این میان، الگوی سوم زن که از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی مطرح شده، به عنوان راهکاری متوازن، جایگاه مادری را در کنار مسئولیت های اجتماعی زن مورد توجه قرار داده است. برخلاف رویکردهای غربی که بر نقش های جایگزین برای زنان تأکید دارند، این الگو، مادری را نه مانعی برای پیشرفت، بلکه ضرورتی برای تعالی فردی و اجتماعی زن و جامعه معرفی می کند. این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه ای، جایگاه مادری را در پرورش نسل های آینده، انتقال ارزش های دینی و تقویت بنیان خانواده در الگوی سوم زن از دیدگاه آیت الله خامنه ای بررسی می کند. یافته های پژوهش نشان می دهد که نقش مادر در شکل دهی شخصیت فرزندان، انتقال هنجارهای اجتماعی و فرهنگی و ایجاد محیطی امن و پایدار برای تربیت نسل های آینده غیرقابل جایگزین است. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که حفظ و تقویت جایگاه مادری، نه تنها به انسجام و پیشرفت جامعه کمک می کند، بلکه یکی از مؤلفه های اساسی برای ایجاد تمدن اسلامی مبتنی بر ارزش های انسانی و الهی است. از این رو، بازتعریف نقش زن بر اساس الگوی سوم، ضرورتی اجتناب ناپذیر در مواجهه با چالش های فرهنگی و اجتماعی معاصر است.

^۱ - طلبه سطح دو حوزه علمیه ام البنین (س).

واژگان کلیدی: آیت الله خامنه‌ای، الگوی سوم زن، زن، جایگاه مادری، مادر.

۱- مقدمه

نقش زن در خانواده و اجتماع همواره یکی از موضوعات اساسی در مباحث جامعه‌شناختی، دینی و تربیتی بوده است. مادری، به‌عنوان والاترین و تأثیرگذارترین نقش زن، نه‌تنها بنیان خانواده را استحکام می‌بخشد، بلکه زمینه‌ساز پرورش نسل‌هایی آگاه، اخلاق‌مدار و متعهد به ارزش‌های انسانی و دینی است. در آموزه‌های اسلامی، زن جایگاهی رفیع دارد و نقش او در تربیت نسل آینده، نقشی سرنوشت‌ساز تلقی شده است. این در حالی است که در جوامع مدرن، جایگاه مادری با چالش‌های متعددی از جمله تغییر ارزش‌های فرهنگی، کاهش اهمیت خانواده و تحمیل نقش‌های جایگزین بر زنان مواجه شده است.

الگوی سوم زن که اولین بار از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی مطرح شده است، به‌عنوان راهکاری جامع، جایگاه مادری را نه در تعارض با مسئولیت‌های اجتماعی، بلکه در تعامل با آن معرفی می‌کند. این الگو تأکید دارد که زن می‌تواند در عین حفظ هویت خانوادگی خود، در عرصه‌های اجتماعی، علمی و فرهنگی نیز نقش‌آفرین باشد، بی‌آنکه ارزش‌های بنیادین خانواده تضعیف شود. در مقابل، رویکردهای افراطی غربی، با تضعیف مفهوم مادری و جایگزینی آن با نقش‌های صرفاً اقتصادی و اجتماعی، چالش‌هایی جدی را در نظام تربیتی و فرهنگی جوامع به وجود آورده‌اند.

در این پژوهش، با بررسی جایگاه مادری در الگوی سوم زن از دیدگاه آیت الله خامنه‌ای تلاش خواهد شد تا اهمیت الگوی سوم زن مسلمان در جهان معاصر، در اندیشه رهبر معظم انقلاب تبیین گردد. این مطالعه، ضمن تأکید بر ارزش‌های خانوادگی، بر آن است تا با ارائه تحلیلی علمی

از نقش مادری، اهمیت این جایگاه در شکل‌دهی به نسل‌های آینده و تحقق جامعه‌ای پایدار و اخلاق‌محور را روشن سازد.

به دلیل اینکه مسئله جایگاه و نقش زن در خانواده و جامعه همواره یکی از مباحث مهم در حوزه‌های اجتماعی، حقوقی و دینی بوده است؛ و در طول تاریخ، دیدگاه‌های مختلفی درباره حقوق و هویت زنان مطرح شده که برخی از آن‌ها بر تساوی زن و مرد تأکید داشته‌اند و برخی دیگر، زنان را موجوداتی وابسته و تابع دانسته‌اند ضروری است به طور دقیق دیدگاه رهبر معظم انقلاب را در الگوی سوم زن بررسی کرد. چراکه در این میان، رویکردهای جدیدتری نیز شکل گرفته که بر نقش‌های متفاوت اما مکمل زن و مرد تأکید دارند.

در میان منابع، کتابی که موضوع با بحث مرتبط باشد کت «الگوی سوم (رفتار زن در خانواده و جامعه)» می‌باشد. این کتاب نوشته فرج‌الله هدایت‌نیا گنجی است که در آن به بررسی الگوی رفتاری زنان در خانواده و جامعه پرداخته شده است. نویسنده در پنج فصل این موضوع را مورد تحلیل قرار داده و زن را به‌عنوان موجودی همسان با مرد، تشکیل‌دهنده نیمی از جامعه و دارای حقوق و جایگاهی مستقل معرفی کرده است.

این موضوع قابلیت مطالعه و پژوهش در علمی همچون تاریخ، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، علوم اجتماعی را دارد اما برای جلوی‌گیری از اطاله کلام به بررسی جایگاه مادر در الگوی سوم زن از دیدگاه مقام معظم رهبری پرداخته خواهد شد.

۲- مفهوم‌شناسی

قبل از ورود به بحث لازم است مفاهیم کلیدی پژوهش مورد بررسی لغوی و اصطلاحی قرار داده شود.

۲-۱- مفهوم لغوی و اصطلاحی مادر

«ام» در لغت به معنای مادر، والده و زن فرزند دار است^۲ که به آن مادر، مار، ماما هم می‌گویند.^۳

راغب ذیل واژه اُمّ در مفردات می‌نویسد: «ام به مادر واقعی و نسبی و همینطور به مادر بزرگ‌ها در گذشته دور هم اطلاق می‌شود از اینروی به- حواء- اگر چه بین ما و او قرن‌های دور فاصله است، او را به (مادر ما) خطاب می‌کنند و همچنین به هر چه که اصل و ریشه چیزی باشد یا او را ترتیب و اصلاح کرده باشد یا مبدأ و سر آغاز چیزی باشد ام- گویند. «در قاموس قرآن آمده است: «اُمّ همان اصل و پایه است، النهایه استعمال آن در مادر حقیقی بقدری شهرت دارد که احتمال داده می‌شود: در «مادر» حقیقت و در معانی دیگر مجاز است.»^۴

همچنین به معنای اصل و اساس یک شیء و همچنین به معنای مادر به کار می‌رود. اصل هر چیز- ترتیب دهنده- اصلاح کننده گفته می‌شود. واژه «أُمّة» نیز از همین ریشه گرفته شده است. در قرآن کریم، تمامی جنبندگان روی زمین «امت» نامیده شده‌اند؛ چنان‌که در آیه «وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَلُكُمْ»^۵ آمده است، یعنی هر نوعی از جنبندگان

۲- غریب، بدر الزمان، فرهنگ سغدی، تهران: ناشر فرهنگیان، ۱۳۶۰ش، ص ۱.

۳- عمید، حسین، فرهنگ عمید، تهران: انتشارات جاویدان، ۱۳۵۳ش، ص ۹۱۴.

۴- قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۱، تهران: دار الکتب الاسلامیه، چ ششم، ۱۳۷۱ش، ص ۱۱۴.

۵- بستانی، فواد افرام، فرهنگ ابجدی، تهران: اسلامی، چ دوم، ۱۳۸۵ش، ص ۱۲۶.

۶- انعام: ۳۸.

روی زمین، امت‌هایی همانند شما هستند. همچنین در آیه «كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً»^۷ بیان شده که انسان‌ها در ابتدا گروهی یکپارچه و بر یک روش واحد بوده‌اند، به این معنا که در گمراهی یا در کفر از یکدیگر پیروی و تقلید می‌کردند.

واژه امّ به چیزی که منشأ پیدایش، اصلاح یا تربیت یک شیء است، گفته می‌شود. خلیل فراهیدی معتقد است که هر چیزی که دارای وابستگی‌هایی باشد یا مقصد و مقصودی برای آن تعیین شود، امّ نامیده می‌شود. از این رو، در قرآن کریم، «لوح محفوظ» به عنوان امّ نام‌گذاری شده است، زیرا تمام علوم از آن سرچشمه می‌گیرند و نشأت می‌پذیرند.^۸

۲-۲- مفهوم الگوی سوم زن در گفتمان انقلاب اسلامی:

الگوی سوم زن، مفهومی در گفتمان انقلاب اسلامی ایران است که زن را به عنوان انسانی تراز اسلامی و شخصیتی میانه‌رو معرفی می‌کند. زنان مطابق با این الگو، باید دارای شاخصه‌های قرآنی همچون حجاب، عفت‌ورزی، خانواده‌گرایی، مشارکت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، اندیشه‌ورزی و مخالفت با تحجر و لابی‌گری باشند. در این چارچوب، زن به عنصری فعال و خودساخته تبدیل می‌شود و به عنوان موجودی اجتماعی، از انزوا دور خواهد ماند. نمونه‌هایی از این الگو در قرآن شامل حضرت مریم(س)، آسیه همسر فرعون و مادر حضرت مریم(س) هستند. همچنین، شخصیت‌هایی چون حضرت خدیجه(س)، حضرت زهرا(س)، حضرت زینب(س)، حضرت

^۷ - بقره: ۲۱۳.

^۸ - فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، ج ۸، قم: نشر هجرت، چ دوم، ۱۴۰۹، ص ۴۲۶.

مسئولیت‌های خانوادگی و اجتماعی، همراه با رعایت چارچوب‌های ارزشی، از اصول اساسی در مشارکت اجتماعی زنان در جامعه اسلامی است^۱

اندیشه‌های اسلامی به انسانیت زن و مرد در آفرینش نگاهی واحد دارد و هر دو را به ساختن تمدن اسلامی در عرصه حیات انسان‌ها فرا می‌خواند. مسئولیت انحراف از مسیر پایداری از عقیده را به گونه‌ای یکسان بر دوش هر دو می‌گذارد و بر اساس این اصل تکامل انسانی، نقش‌ها و مسئولیت‌ها را بین آن دو تقسیم می‌کند.^۳

ایشان الگوی مطلوب برای حضور زنان در جامعه را در موارد زیر خلاصه می‌کند:

۱. رعایت پوشش شرعی: زنان باید به رعایت پوشش شرعی توجه کنند.
۲. داشتن توجه ویژه به ساحت زنانه: فعالیت‌های زنان باید به ساحت‌هایی که برای زنان مناسب است محدود شوند.
۳. عدم اختلاط زنان با مردان: باید از اختلاط زنان با مردان پرهیز کرد.
۴. از همه مهم‌تر، هماهنگی با نقش همسری و مادری: زنان باید به نقش‌های همسری و مادری خود نیز توجه کافی داشته باشند.

۶- نتیجه گیری

این مقاله با عنوان « جایگاه مادر در الگوی سوم زن از دیدگاه آیت الله خامنه‌ای » به تحریر درآمد. نقش مادری به عنوان یکی از اساسی‌ترین ارکان جامعه، نه تنها در تربیت نسل‌های آینده بلکه در شکل‌دهی به هویت فرهنگی و اخلاقی جامعه نیز تأثیرگذار است. مادر، به عنوان محور خانواده و نخستین مربی انسان، نقشی بی‌بدیل در انتقال ارزش‌های دینی، اخلاقی و اجتماعی ایفا می‌کند. از منظر آیت الله خامنه‌ای، جایگاه مادری صرفاً به وظایف زیستی و فیزیولوژیک محدود نمی‌شود، بلکه مسئولیتی فراتر از آن را شامل می‌شود؛ چراکه اصلاح آینده و پیشرفت جوامع در گرو نقش تربیتی و معنوی مادران است.

الگوی سوم زن در تفکر اسلامی و ایرانی، الگویی است که نه تنها مسئولیت‌های خانوادگی و مادری را به عنوان یک وظیفه مقدس می‌شناسد، بلکه آن را در تعامل با مسئولیت‌های اجتماعی تعریف می‌کند. در این الگو، زن می‌تواند با حفظ نقش همسری و مادری، در عرصه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و علمی نیز حضوری فعال داشته باشد. این نگرش، برخلاف تفکرات غربی که در بسیاری از موارد با تضعیف جایگاه مادری، زن را صرفاً در نقش یک نیروی کار تعریف می‌کنند، زن را به عنوان موجودی ارزشمند با هویتی مستقل و متعالی معرفی می‌کند که هم در خانواده و هم در جامعه نقشی اساسی دارد.

رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز همواره بر اهمیت جایگاه مادری تأکید کرده و آن را زیربنای پیشرفت جوامع دانسته‌اند. از این منظر، زن مسلمان نه تنها مسئول تربیت فرزندان صالح و اخلاق‌مدار است، بلکه با ایفای نقش فعال در اجتماع، در مسیر تعالی جامعه گام برمی‌دارد. در دنیای مدرن امروز، که جایگاه مادری با چالش‌های متعددی مواجه شده است، تبیین و بازتعریف الگوی سوم زن ضرورت دارد تا ارزش‌های اسلامی و انسانی در مسیر تحقق جامعه‌ای پایدار و اخلاق‌محور

حفظ گردد. این الگو با تأکید بر تلفیق وظایف خانوادگی و اجتماعی، نه تنها به زنان جایگاهی والا اعطا می‌کند، بلکه آنان را از آسیب‌های ناشی از افراط و تفریط در نقش‌های مدرن مصون نگه می‌دارد. بنابراین، بازشناسی و تقویت نقش مادر در جامعه اسلامی امری ضروری است که نه تنها موجب تعالی خانواده، بلکه باعث ایجاد جامعه‌ای پایدار، اخلاق‌مدار و متعالی خواهد شد.

فهرست منابع:

*قرآن.

- ۱-بستانی، فواد افرام، فرهنگ ابجدی، تهران: اسلامی، چ دوم، ۱۳۸۵ش.
- ۲-بهرز بیاتی، فاطمه و شوقیان عزت، زهرا، «الهیات فراجنسی و الگوی سوم زن»، همایش بین المللی حورا انسیه، دوره چهارم، ۱۴۰۳ش.
- ۳-طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی التفسیر القرآن، تهران: ناصر خسرو، ۱۳۷۲ش.
- ۴-عبدالله پور، نازی، پژوهشی در تطور و تنوع مفهوم مادری در جامعه و بررسی مصادیق آن، زن و مطالعات خانواده، سال هفدهم، ش ۶۱، ۱۴۰۲ش.
- ۵-عمید، حسین، فرهنگ عمید، تهران: انتشارات جاویدان، ۱۳۵۳ش.
- ۶-غریب، بدرالزمان، فرهنگ سغدی، تهران: ناشر فرهنگیان، ۱۳۸۳ش.
- ۷-فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم: نشر هجرت، چ دوم، ۱۴۰۹ق.
- ۸-قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، چ یازدهم، ۱۳۸۳ش.
- ۹-قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دار الکتب الاسلامیه، چ ششم، ۱۳۷۱ش.
- ۱۰-مطهری، مرتضی، مجموعه یادداشت ها، تهران: صدرا، بیتا.
- ۱۱-نوری، حسین بن محمد بن تقی، مستدرک الوائل و مستنبط الوسائل، قم: موسسه آل بیت(ع)، چ اول، ۱۴۰۸ق.

<https://khl.ink/f/1403>.

